

ТИПОЛОГІЯ ПРОФЕТИЧНИХ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ

Олеся Черхава

Національний університет "Львівська політехніка"

(вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79046)

Стаття продовжує дослідження англomовного біблійного пророцтва як мовленнєвого жанру профетичного дискурсу (на основі Книги Великих Пророків, версії перекладу Короля Якова). Виявлено диференційні ознаки, які лягли в основу типологізації мовленнєвих жанрів профетичного дискурсу, встановлено зв'язок між цими жанрами, коротко охарактеризовано кожен з розглянутих профетичних мовленнєвих жанрів.

Ключові слова: профетичний дискурс, профетичний мовленнєвий жанр, диференційна ознака.

У кожному епоху розвитку мови можемо спостерігати виникнення, розвиток чи занепад певних мовленнєвих жанрів, їхню адаптацію до нового середовища та взаємодію. Усе це може спричинювати видозміну усієї системи мовленнєвих жанрів, одні з яких займають провідні позиції, а інші залишаються на периферії комунікації. На думку М. М. Бахтіна "кожного разу, коли ми пишемо або говоримо, ми мимоволі відтворюємо фрагменти більш ранніх текстів та мовлення, водночас додаючи щось своє. Людина, почувши або прочитавши повідомлення, трансформує його, переосмислює з різних позицій та включає в практику у новому контексті"[1, с. 281]. Проблеми жанру розглядали учені з погляду концепцій жанроутворення (М. Веселовський, Л. Виготський, Г. Гачев, М. Каган, В. Пропп, О. Фрейденберг), розробленої типології конфронтативних мовленнєвих жанрів (О.В. Дерпак), проте профетичний дискурс та його мовленнєві жанри залишилися поза увагою лінгвістів. Щоб зрозуміти динаміку формування мовленнєвого жанру християнського пророцтва у профетичному

дискурсі, доречно розглянути його зв'язок з іншими мовленнєвими жанрами цього дискурсу.

Метою дослідження є представлення цілісної картини профетичних мовленнєвих жанрів. Мета зумовлює необхідність виконання таких завдань: виявити диференційні ознаки профетичних мовленнєвих жанрів і визначити, які з них покладено в основу типологізації мовленнєвих жанрів профетичного дискурсу.

Об'єктом дослідження слугує профетичний мовленнєвий жанр. Матеріалом дослідження є: *Prophecies of Ursula Southel* (відомої більше як *Mother Shipton* або *Ursula Soothtell*) [4], *Christian Prophecy (King James Version)* [3], *Divination and Superstition in English Folk Rhymes 1892* (F. Northall) [6] та *Predictive astrology of Simon Forman in Elizabethan London* (Lauren Kassell) [5].

Кожна сфера мовленнєвого спілкування характеризується певним набором типізованих, стандартизованих і структурованих уривків текстів, що називаються мовленнєвими жанрами. Вітгенштейн визначав мовленнєві жанри як «самостійні форми мовленнєвого спілкування, що функціонують у тій чи іншій сфері» [7, с. 209], у нашому випадку сфері профетичного дискурсу. Нагадаємо, що профетичний дискурс визначаємо як сукупність текстів (повідомлень) і коментарів, які стосуються майбутнього, містять зразки поведінки, що мали б сформувати в адресата певні стереотипи, уявлення про його долю, ідеали, утвердження у вірі, потребу каяття тощо [2, с. 178]. Найважливішими його ознаками є звернення до майбутнього, амбівалентність сакрального та профанного, тетичність, фасцінативність, висока символічна навантаженість, змістовна рекурсивність і тверда формальна фіксація.

Профетичним вважатимемо мовленнєвий жанр, який визначає мовну форму висловлювань про майбутнє з погляду на авторитет надприродної сили (вірування у щось надприродне) та її вплив на долю людини.

На думку М. М. Бахтіна, під час аналізу мовленнєвого жанру необхідно враховувати ситуацію, обставини та передісторію виникнення жанру – тобто екстралінгвістичні чинники [1, с. 280]. Безумовно, профетичний мовленнєвий жанр можна розглядати як історично продуктивний тип висловлювання,

аналізуючи віднесеність жанру до певної мовленнєвої традиції суспільства (античності, середньовіччя, сучасності), до культури та історії світу загалом. Проте основу цього дослідження складатимуть саме лінгвістичні чинники, які вплинули на динаміку розвитку мовленнєвого жанру пророцтва.

Профетичні мовленнєві жанри відрізняються один від одного передусім сферою функціонування та практичного використання у мовленні. Шляхом типологізації, уніфікації мовних одиниць, вирізнення типових моделей, що функціонують у сфері цього дискурсу, спробуємо визначити диференційні ознаки, покладені в основу класифікації профетичних мовленнєвих жанрів.

Подамо комунікативну модель профетичного мовленнєвого жанру :



Як бачимо, особливістю моделі є поява у її структурі ПОСЕРЕДНИКА. Відповідно, система передачі повідомлення відбувається не як зазвичай (від адресанта до адресата), а двоетапно – від **адресанта (надприродної сили) до посередника (пророк) та від нього до адресата** (особа чи група осіб). Зміст повідомлення спочатку усвідомлюється адресатом як натхненний текст, другим етапом сприйняття є верифікація, що забезпечується порівнянням змісту переказу з дійсністю. Людським “посередником” пророчих переказів завжди був пророк, який ніяк не впливає на саме повідомлення, оскільки виконує лише функцію каналу передачі інформації. Особа, яка переказує пророцтво, робить це так, ніби дослівно цитує слова надприродної сили або голосно відчитує написаний нею лист. Власне у текстах профетичних повідомлень, пророкуюча особа (посередник) зазвичай є невидимою, однак у деяких профетичних мовленнєвих жанрах з’являються звороти типу “*the word of Lord came to me,*

saying...” – християнське пророцтво (Christian Prophecy), “*He says/gives me a sign*” - ворожба (Devination), “*God hath given me true knowledge thereof that all the world that heard me have wondred at my judgments...*”- гороскоп (Predictive astrology), або посилення на езотеричний знак (той, що містить внутрішній, глибинний або таємний, прихований сенс), посланий надприродною силою, а саме:

- зооморфний,
- флороморфний,
- натуроморфний,
- нумерологічний.

Наприклад, “*The Stars/birds/forms of smth/show/tell me, that....*”

Це означає, що промовець (посланець) є дехто інший, ніж первинний автор, і в такий спосіб звертає увагу на пророка.

Проте найчастіше повідомлення у профетичних мовленнєвих жанрах промовляється від першої особи, так, ніби пророка на певний час замінено надприродною силою:

*London streets shall run with blood,
And at last shall sink,
So that it shall be fulfil'd* [6, с. 107].

Образ посередника (пророка, астролога, чаклуна, мага, віщуна) завжди відповідав гендерному (зазвичай чоловіки), віковому аспекту (людина в літах, що вказує на мудрість і досвідченість) та способу життя (проживав віддалено від близьких та рідних, у цілковитій самоті та смиренності, щоб досягти гармонії).

2. Особливість усіх профетичних мовленнєвих жанрів полягає у стані, в якому перебуває посередник (пророк) під час прийому повідомлення від адресанта (надприродної сили):

- *стан одухотворення, інспірації, медитації* – характерний для християнського пророцтва (Christian Prophecy), ворожби (Devination) та пророцтва (Prophecy);
- *стан божевілля, одержимості* – ворожба (Devination);
- *стан сну (спонтанного або навмисне викликаного)*- характерний для усіх профетичних мовленнєвих жанрів;

- образне видіння (символ, знак) – гороскоп (Predictive astrology), забобон (Superstition).

3. Відповідно до адресованості (способу передачі повідомлення), усі вищезгадані профетичні мовленнєві жанри можемо поділити на ті, що передаються здебільшого в усній формі:

- під час спіритичних сеансів – ворожба (Divination);

- під час релігійних богослужінь – християнське пророцтво (Christian Prophecy);

- у побуті – забобон (Superstition),

та ті, які частіше набувають писемної форми:

- у засобах масової інформації – гороскоп (Predictive astrology);

- у спеціалізованій літературі – пророцтво (Prophecy).

4. Хронотоп займає одну з визначних диференційних ознак профетичного мовленнєвого жанру, оскільки саме час та місце слугують основою для декодування змісту власне пророчого повідомлення.

- пророцтво (Prophecy):

Fire and water shall wonders do,

England shall at last admit a foe.

The world to an end shall come,

In eighteen hundred and eighty one [4, с. 95];

- забобон (Superstition):

The first young man

You meet in field, street or lane,

You'll have him or one of his name[6, с. 197];

- християнське пророцтво (Christian Prophecy):

In a little wrath I hid my face from thee for a moment;

but with everlasting kindness will I have mercy on thee (Isaiah 54:8)[3];

- гороскоп (Predictive astrology):

In [that] place of the body

[That] plannet will cause [then]

[a kind of] disease [5, с. 87];

- ворожба (Divination):

*The eve of St. Mark (April 24 th.)by prediction is best,
Will set thee hopes and fears all to rest,
To know thee fate, whether weal or woe,
whether thee rank is to be high or low,
whether to live single or to be a bride,
And the destiny thee star doth provide [6, с. 109].*

5. Особливою також постає прагматична спрямованість профетичних мовленнєвих жанрів, яка полягає у нейтралізації різнопланових фобій адресата (людини) на основі перцепції системи мовленнєвих знаків:

- удачі/невдачі – *забобон* (Superstition);
- прогнозу життєво небезпечних/благополучних подій – *пророцтво* (Prophecy);
- сприятливих/несприятливих особистих ситуацій – *гороскоп* (Predictive astrology), *ворожба* (Divination);
- покарання/винагороди за скоєні вчинки – *християнське пророцтво* (Christian Prophecy).

6. Структура та кількість мовленнєвих актів у профетичних мовленнєвих жанрах є також важливою диференційною ознакою для їхньої класифікації. Наприклад, спільним мовленнєвим актом можемо вважати *переконавання* адресата у тому, що в майбутньому трапиться щось погане або хороше. Це зазвичай виражається чрез *мовленнєвий ритуал* – строге дотримання певних правил мовленнєвого спілкування, яке включає стереотипні мовленнєві формули, мовні стандарти, канони, кліше, шаблонні вирази. Мовленнєвою формулою профетичних жанрів християнське пророцтво (Christian Prophecy), забобон (Superstition) та ворожба (Divination) можемо вважати ДОРОГОВКАЗ (включає певну умову):

*I will bless those who bless you,
And the one who curses you I will curse [3];
A clover, a clover of two
Put it in your right shoe
Thee will see
him in the face*

And him in kind arms embrace [6, с. 203],

тоді як гороскоп (Predictive astrology) та пророцтво (Prophecy) містить, здебільшого, ПРЯМУ ВКАЗІВКУ:

Iron in the water shall float,

As easily as a wooden boat.

Gold shall be found and shown

In a land that's now not known[4, с. 54]

...pain stom[ach]...ready to vomit...pa[i]nd head and harte and in the throte or neck [Jupiter in Aries moon significator aspecting Saturn applying to the Sun] will pox or measles be[5, с. 83].

Ступінь стереотипності мовлення пов'язаний з такими універсальними параметрами комунікації, як ХТО? КОМУ? КОЛИ? ПРО ЩО?, офіційність/ неофіційність мовлення та сталість ситуативно-дискурсивного скрипту пророцтва. Схильність до стереотипності робить мовленнєву поведінку учасників профетичної комунікації ситуативно передбачуваною, призводить до їхнього кращого взаєморозуміння.

Деякі профетичні мовленнєві жанри є комплексними і складаються з мовленнєвих блоків, кожен з яких, в свою чергу, містить ряд мовленнєвих актів – це пророцтво (Prophecy), християнське пророцтво (Christian Prophecy), ворожба (Divination), тоді як структура інших є дещо спрощеною і налічує лише один або декілька мовленнєвих актів – гороскоп (Predictive astrology) та забобон (Superstition).

7. Аналіз пророчого повідомлення засвідчує, що таким профетичним мовленнєвим жанрам як пророцтво (Prophecy), християнське пророцтво (Christian Prophecy) та ворожба (Divination), притаманне використання комунікативної стратегії *затягування адресата у гру шляхом використання сакральних полісемантичних висловлювань та загадкових онімів*, які виражають головний (центральний) мотив пророцтва, вимагають інтерпретації і трактування мовної форми вираження думки адресанта:

Carriages without horses shall go,

And accidents fill the world with woe.

Around the world thoughts shall fly

In the twinkling of an eye[4, с. 55],

тоді як гороскоп (Predictive astrology) та забобон (Superstition) використовують частіше *тактику* “*маятник*”, що базується на варіюванні від ПОГАНОВОГО до ХОРОШОВОГО і навпаки. Чим довше адресат перебуває у негативній площині, тим сильніше в нього очікування чогось позитивного у майбутньому. І навпаки: як тільки трапиться щось хороше, миттєво настає страх (фобія) розчарування. Відповідно, зміст пророчого повідомлення у гороскопі та забобоні передає вказівку на погану/хорошу майбутню подію, що зумовлює особливий характер мови пророцтва.

.....plannet will cause.....disease [5, с. 81],

... the even ash-leaf in hand – the first th' meet shall be good man [6, с. 201].

8. Процілісність вищезазначених профетичних мовленнєвих жанрів свідчить також наявність у кожному з них окремих смислових, структурно завершених субжанрів, наприклад, “end-time prophecies”, “disaster prophecies”, “world wars prophecies”, “terrorist prophecies”, “lucky fortune prophecies”, які можуть бути об’єктом подальших досліджень.

Оскільки дискурс не вважаємо закритим і завершеним явищем, профетичні мовленнєві жанри у процесі контакту з іншими типами дискурсу набувають його ознак. Відповідно, пророцтво знаходить своє місце у науковому дискурсі та переходить у цілу науку – екстрасенсорику, забобон стає одним з провідних жанрів фольклору, гороскоп – розважального, а християнське пророцтво – релігійного дискурсів.

Отже, класифікацію профетичних жанрів здійснено на основі таких диференційних ознак: поява у структурі комунікативної моделі посередника, стан, у якому перебуває посередник (пророк) під час прийому повідомлення від адресанта (надприродної сили); спосіб передачі повідомлення; хронотоп; прагматична спрямованість мовленнєвого жанру; структура та кількість мовленнєвих актів; використання комунікативної стратегії у повідомленні та наявність субжанрів у профетичному мовленнєвому жанрі. Відповідно, можемо стверджувати, що пророцтво (Prophecy), християнське пророцтво (Christian

Prophecy) та ворожба (Divination) є комплексними профетичними жанрами з ускладненою структурою, значною кількістю мовленнєвих актів, використанням сакральних полісемантичних висловлювань, загадкових онімів (як мовного втілення профетичного повідомлення), тоді як гороскоп (Predictive astrology) та забобон (Superstition) реалізуються дещо спрощено, зазвичай у вигляді висловлень-реплік, налічують лише один або декілька мовленнєвих актів та використовують частіше посилення на езотеричний знак.

1. *Бахтин М. М.* Проблема речевих жанров//Эстетика словесного творчества. - М., 1986. - С. 250-296.
2. *Черхава О. О.* Поняття профетизму та деякі особливості профетичного тексту// Наукові записки. - Випуск 75(3).- Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008.-С. 177-179 .
3. Electronic Text Center: The Bible, King James Version.
4. *Harrison, W.H.:* Mother Shipton Investigated, 1881.
5. *Lauren Kassell.* Medicine and Magic in Elizabethan London: Simon Forman, Astrologer, Alchemist, and Physician. London: Oxford. 2005.
6. *Northall G.F.* English Folk Rhymes 1892. Kessinger Publishing, 2004.
7. *Wittgenstein L.* Zettel (2nd ed.). Oxford, U.K.: Blackwell, 1981.

THE TYPOLOGY OF PROPHETIC SPEECH GENRES

Olesya Cherkhava

National Polytechnic University in Lviv

(12, Stepana Bandery St., L'viv, 79046)

The article is the sequential of the investigation of English Bible Prophecy as a speech genre of prophetic discourse (based on King James Bible, the Book of the Prophet Jeremiah, Isaiah, Ezekiel). The differential characteristics as the base of prophetic speech genres typology are investigated and the relationship of speech genres in prophetic discourse is shown.

Key words: prophetic discourse, prophetic speech genre, differential characteristics.

ТИПОЛОГИЯ ПРОФЭТИЧНЫХ РАЗГОВОРНЫХ ЖАНРОВ

Олеся Черхава

Национальный университет “Львовская политехника”

(ул. Степана Бандеры, 12, г. Львов, 79046)

Статья продолжает исследования англоязычного библейского пророчества как разговорного жанра профэтичного дискурса (на основании Книги Великих Пророков, версия перевода Короля Якова). В ней обнаружены дифференционные признаки, которые легли в основу типологизации разговорных жанров профэтичного дискурса, обнаружена связь между этими жанрами, предложена краткая характеристика каждого из рассмотренных профэтичных разговорных жанров.

Ключевые слова: профэтичный дискурс, профэтичный разговорный жанр, дифференционный признак.

Стаття надійшла до редколегії 18. 05. 2009

Прийнята до друку 18. 06. 2009